

PENSUM TIL DIPLOMMODUL FOR FAGLIGE LEDERE

Faglig ledelse, organisering og udvikling af læringsmiljøer

Læsevejledning

Nedenstående liste er et forslag til et relevant pensum for diplommodulet 'Faglig ledelse, evalueringskultur og kvalitetsudvikling'. Listen er inddelt i forslag til primær litteratur og forslag til supplerende litteratur.

På listen optræder en række publikationer, som Børne- og Socialministeriet har bedt Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) udarbejde specifikt til formålet om at bidrage til realiseringen af den styrkede pædagogiske læreplan. Disse materialer er udarbejdet i tæt samarbejde med 'Partnerskab for kompetenceudvikling og viden til praksis', som løbende har bidraget til at kvalitetssikre materialerne. Materialerne er markeret med en * på listen nedenfor. Materialerne findes på www.emu.dk/dagtilbud. Der vil løbende blive udviklet materialer vedrørende samtlige elementer af den styrkede læreplan og listerne vil løbende blive opdateret med disse tekster.

På listerne indgår også en række andre relevante artikler, som repræsenterer forskellige perspektiver på udvalgte elementer af det pædagogiske grundlag i den styrkede pædagogiske læreplan.

Materialerne har forskelligt format. Nogle er tekster, der skal læses, mens andre udgøres af konkrete redskaber, som deltagerne skal arbejde med eller gives kendskab til gennem undervisningen. Der optræder også forslag til videoer, som kan inddrages i undervisningen.

FORSLAG TIL PRIMÆR LITTERATUR (346 sider)

LITTERATUR, DER OMHANDLER LÆREPLANEN GENERELT OG ER GRUNDLÆGGENDE FOR DEN GENERELLE FORSTÅELSE		
UDGIVER OG TITEL	SIDEANTAL	BESKRIVELSE
*Børne- og Socialministeriet (2018). <i>Den styrkede pædagogiske læreplan. Rammer og indhold</i> Findes på emu Dagtilbud.	58 sider	Publikationen beskriver indholdet i den fælles pædagogiske læreplan for dagtilbud og rammerne for de lokale læreplaner, hvert dagtilbud skal udarbejde. Den indeholder blandt andet læreplanens pædagogiske grundlag og beskrivelser af og mål for de seks læreplanstemaer. Den henvender sig til ledelse og personale i dagtilbud, kommunale forvaltninger, pædagogiske konsulenter og andre, der arbejder med pædagogik i dagtilbud. Publikationen samler alle bestemmelser og bemærkninger om læreplanen fra hhv. Dagtilbudsloven og Bekendtgørelse om den pædagogiske læreplan.
*Danmarks Evalueringsinstitut og Børne- og Socialministeriet (2018). <i>Redskab til selvevaluering</i> Findes på emu Dagtilbud.	22 sider	Publikationen er et grundlæggende redskab til at realisere den styrkede pædagogiske læreplan i et dagtilbud. Den giver en ramme for struktureret dialog og systematisk analyse af et dagtilbuds pædagogiske praksis inden for ni vigtige områder af den styrkede pædagogiske læreplan. Redskabet er målrettet ledelse og personale i dagtilbud. Med redskabet i hånden kan man se kritisk og konstruktivt på sin egen pædagogiske praksis ift. centrale begreber fra læreplanen fx forældresamarbejde, det brede læringsbegreb, børn i udsatte positioner mv. Ved udvælgelse af redskabets enkelte temaer, vil de relatere sig til de samme pejlemærker. (Til undervisningen udvælger underviser ca. fem ud af materialets ni tematikker, som kursister skal læse og arbejde med i undervisningen. Obligatorisk læsning er 1) indledning, 2) de fire udvalgte temaer og 3) handleplansskema).

LITTERATUR, DER OMHANDLER ELEMENTER VED LÆREPLANEN			
UDGIVER OG TITEL	SIDEANTAL	BESKRIVELSE	PEJLEMÆRKER
Lindhard, J. & Livijn, M. (2017). Tæt på ledelse. Feedback, som rykker performance og engagement. I: Trillingsgaard, A. (red.), <i>Feedback. Gentænkt. Professionel feedback, der skiller sig ud</i> (s. 51-65). Dansk Psykologisk Forlag	17 sider	Kapitlet giver et bud på, hvordan man lykkes med at give feedback, der gør medarbejderen både bevidst og kompetent i forhold til at præstere bedst muligt, og samtidig sikrer højt engagement i organisationen, opgaverne og målene. Kapitlet viser forskellen mellem den simple feedback, der måske skaber resultater på den korte bane og den udviklende feedback, der hjælper medarbejderen til at præstere på den lange bane. Kapitlet beskriver, hvordan man som leder kan finde vej gennem de mange ledelsesdilemmaer, der knytter sig til at give medarbejdere feedback på performance.	Faglig pædagogisk ledelse med fokus på at lede og udvikle pædagogisk praksis i dagtilbuddet ved at understøtte refleksioner og fagligt begrundede valg. Evalueringskultur: En løbende og systematisk beskrivelse (fx foto, observationer mv.), vurdering og analyse af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.
*Danmarks Evalueringsinstitut (2018). <i>Forskningskortlægning: Relationer og interaktioner i dagtilbud</i> Findes på emu Dagtilbud .	76 sider	Kortlægning af de seneste ti års forskning gennem 29 udvalgte studier fra Skandinavien og en række andre lande om, hvad der karakteriserer relationer og interaktioner af høj kvalitet i dagtilbud.	Processuelle forhold i det pædagogiske læringsmiljø (kvalitet i interaktioner mellem børnene, mellem personale og barn/børn, forældre, dagens rytme mv.).
*Danmarks Evalueringsinstitut og Børne- og Socialministeriet (2018). <i>Redskab til forankringsproces</i>	12 sider	Forankringsunderstøttende redskab, som beskriver seks konkrete tilgange til at skabe en varig forankring af de lokale forandringer i realiseringen af den styrkede pædagogiske læreplan.	Faglig pædagogisk ledelse med fokus på at lede og udvikle pædagogisk praksis i dagtilbuddet ved at understøtte refleksioner og

Findes på emu Dagtilbud .			fagligt begrundende valg.
*Danmarks Evalueringsinstitut og Børne- og Socialministeriet (2018). <i>I dybden med: Samspil og relationer i det pædagogiske læringsmiljø</i> Findes på emu Dagtilbud.	24 sider	Praksisrettet udgave af forskningskortlægning af, hvad der karakteriserer relationer og interaktioner af høj kvalitet i dagtilbud (gennemført af Danmarks Evalueringsinstitut for Børne- og Socialministeriet 2018). Fokus er på tilknytning til barnet, at besvare børnenes behov og ideer i samspil med dem samt at skabe rammer for gode samspil og trygge relationer.	Processuelle forhold i det pædagogiske læringsmiljø: Kvalitet i interaktioner mellem børnene, mellem personale og barn/børn, forældre, dagens rytme mv.
Gravgaard, M. L. (2018). Faglig ledelse med afsæt i en ny styrket læreplan – en kompleks og dilemmafyldt ledelsesopgave. I: Mortensen, T. H. & Næsby, T. (red.), <i>Den styrkede pædagogiske læreplan. Grundbog til dagtilbudspædagogik</i>. Dafolo	12 sider	Artiklen zoomer ind på forståelsen af begrebet refleksion og udfolder i den forbindelse tre forskellige refleksionsprocesser: 1) refleksion i handling, 2) refleksion som analyse og evaluering og 3) refleksion som forberedelse af pædagogisk organisering. At blive tydelig på refleksionsbegrebet kvalificerer, ifølge kapitlets forfatter, de faglige begrundede valg i organiseringen og ledelsen af pædagogiske miljøer. Organisering af refleksion behandles ligeledes med bl.a. refleksionsværksteder som læringslaboratorier.	Faglig pædagogisk ledelse med fokus på at lede og udvikle pædagogisk praksis i dagtilbuddet ved at understøtte refleksioner og fagligt begrundede valg. Evalueringskultur: En løbende og systematisk beskrivelse (fx foto, observationer mv.), vurdering og analyse af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.
Jensen, A. S. (2018). Faglig ledelse og organisering af læringsmiljøer I: Mortensen, T. H. & Næsby, T. (red.), <i>Den styrkede pædagogiske læreplan</i>.	12 sider	Kapitlet samler konkrete principper og sigtepunkter, som kan vejlede og inspirere det pædagogiske personale og lederens arbejde med at skabe en reflekterende, didaktisk kultur knyttet til det nye dannelsesbegreb omkring organisering af gode læringsmiljøer. Fra et didaktisk perspektiv handler arbejdet med	Forskellige situationer og interaktioner: Leg, rutinesituationer, spontant opståede situationer, planlagte aktiviteter og

<i>Grundbog til dagtilbudspædagogik</i> . Dafolo		gode læringsmiljøer bl.a. om at forholde sig reflekteret til formål, mål og indhold i disse læringsmiljøer; men det handler også om at finde balancen mellem det planlagte og mulighederne i situationen her-og-nu.	forløb mv. Det gode børneliv med dannelse, børnefællesskaber og børneperspektiv.
Majgaard, K. (2015). Pædagogisk ledelse som transformativ praksis. I: Cecchin, D. (red.), <i>Barndomspædagogik i dagtilbud</i> (s. 371-381). Akademisk Forlag	11 sider	Kapitlet handler om den pædagogiske ledelse som en transformativ praksis, hvor lederen skal indgå i en oversættelsespraksis, der forbinder det pædagogiske, administrative og politiske med henblik på at udvikle den pædagogiske praksis. Hertil diskuterer kapitlet en række strukturelle discipliner, som knytter sig til dette oversættelsesarbejde: pædagogisk strategi, pædagogisk organisering, pædagogisk vejledning og administrativ understøttelse.	Strukturelle rammer (fysiske rammer, organisering af tid og personaleressourcer, normering mv.). Faglig pædagogisk ledelse med fokus på at lede og udvikle pædagogisk praksis i dagtilbuddet ved at understøtte refleksioner og fagligt begrundede valg.
Pallesen, E. (2016). Ledelse af og i borgernær velfærdspraksis – refleksion, responsivitet og rum. I: Olesen, K. G. & Pros, A. S. (red.), <i>Borgernær ledelse</i> (s. 198-216). Akademisk Forlag	19 sider	Sætter fokus på de lag af det borgernære arbejde, som ikke umiddelbart stiller sig til rådighed for logikker i dokumentationskoncepter. Kapitlet behandler forskellige former for borgernærhed: ledelse af refleksion, ledelse af responsivitet og ledelse af rum, og kapitlet rejser spørgsmålet om, hvorvidt behovet for at kunne genkende resultater på afstand også kan føre os ind i en logik, der indebærer en risiko for at overse fagprofessionelt arbejde som en kreativ praksis, hvor fantasi, forestillingsevnen, og dynamikken mellem invitation og respons er væsentlige værdi skabende elementer.	Faglig pædagogisk ledelse med fokus på at lede og udvikle pædagogisk praksis i dagtilbuddet ved at understøtte refleksioner og fagligt begrundede valg. Evalueringskultur: En løbende og systematisk beskrivelse (fx foto, observationer mv.), vurdering og analyse af sammenhængen mellem

			det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.
Pædagogisk Extrakt (2015). <i>Professionel dømmekraft</i> (s. 5-8 + 38-39). VIA University College, 6. udgave	6 sider	De første sider er en artikel, der sætter fokus på, hvilken faglighed pædagoger udviser, når de har mod på at ændre på deres planer. Der introduceres et begreb som professionel dømmekraft, der på en sammenhængende og meningsfuld måde kan formidle væsentlige aspekter ved pædagogisk tænkning og handling, når vi går ind og vurderer og analyserer sammenhænge mellem pædagogisk læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. De sidste sider er en artikel, der sætter fokus, at pædagogen skal være rollemodel for det udsatte barn, og ikke blot en rationel funktionær, der skubber arbejdstidsregler og professionel distance foran sig som et skjold mod det åbenlyst rigtige.	Evalueringskultur: En løbende og systematisk beskrivelse (fx foto, observationer mv.), vurdering og analyse af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. At alle børn er en del af læringsmiljøet uanset forudsætninger, herunder børn i udsatte positioner.
Sasser, M. (2016). Fortolkninger af daginstitutionens indhold og formål. <i>Tidsskrift for Arbejdsliv</i> (nr. 2, 18. årgang)	16 sider	I denne artikel undersøges, hvordan det pædagogiske personale fortolker formålet med og indholdet af deres arbejde under indflydelse af de forskellige og skiftende optikker på dagtilbudsområdet. Der identificeres blandt det pædagogiske personales forskellige forestillinger om mening i arbejdet og faglig identitet, som har betydning for, hvordan forandringer i arbejdet tolkes. I artiklen trækkes på viden fra et stort forskningsprojekt om ledelse og samarbejde om kerneopgaven i dagtilbud. Dagtilbuddets kerneopgave foldes ud: dagtilbud som pasning- og omsorgstilbud med fokus på børneperspektiver, og dagtilbud som udviklings- og læringstilbud, hvor børnene støttes i at	Det gode børneliv med dannelse, børnefællesskaber og børneperspektiv. Forskellige situationer og interaktioner: Leg, rutinesituationer, spontant opståede situationer, planlagte aktiviteter og forløb mv.

		udvikle sociale, personlige, kropslige og kognitive evner og færdigheder. Der præsenteres cases omkring rutinesituationer såsom hygge, leg og spontant opståede situationer.	Bred læringsforståelse, så børn støttes i at udvikle både sociale, personlige, kropslige og kognitive evner og færdigheder, herunder inden for og på tværs af de seks læreplanstemaer.
Siraj-Blatschford, I. (2015). Et fokus på pædagogik – casestudier af effektiv praksis. I: Kornerup, I. & Næsby, T. (red.), <i>Kvalitet i dagtilbud – grundbog til dagtilbudspædagogik</i> (s. 272-292). Dafolo	30 sider	Kapitlet omhandler kvalitet i læringsmiljøer og effektiv pædagogisk praksis med udgangspunkt i læreplaner. Kapitlet beskriver de daglige erfaringer i forskellige britiske førskolemiljøer, der fører til bedre resultater for børn gennem et fokus på pædagogik. Det udforskes, hvad der karakteriserer en effektiv praksis og de pædagogikker, der ligger til grund for disse karakteristika. Desuden behandles det pædagogisk læringsmiljø, herunder de processuelle forhold og strukturelle rammer fx ved fokus på interaktioner med børnene og personaleresurser. Kapitlet berører desuden vigtigheden af samarbejdet med forældre med fokus på at udvikle fælles uddannelses- og opdragelsesmæssige mål, og kapitlet indeholder desuden cases om børns leg.	Forældresamarbejde om børns trivsel, udvikling, dannelse og læring. Forskellige situationer og interaktioner: Leg, rutinesituationer, spontant opståede situationer, planlagte aktiviteter og forløb mv.
Voxted, S. (2016). <i>Faglig ledelse i offentlige organisationer</i> (s. 9-19 + 33-45). Hans Reitzels Forlag	31 sider	Med dagtilbud som case introduceres til begrebet faglig ledelse med fokus på fagets rolle i f. ledelse. Faglig ledelse beskrives som omdrejningspunkt for lederrollen – en rolle, der rækker langt videre end til at få institutionsdriften til at fungere tilfredsstillende, men som også har til formål at udvikle den pædagogiske praksis og løfte og udvikle kerneopgaven. Kapitlet introducerer til begrebet faglig ledelse med afsæt i en empirisk undersøgelse af ledelse i det offentlige. Her opridses ti karakteristika og krav til en faglig ledelse.	Faglig pædagogisk ledelse med fokus på at lede og udvikle pædagogisk praksis i dagtilbuddet ved at understøtte refleksioner og fagligt begrundede valg.

ØVELSESMATERIALE

MATERIALE, SOM UNDERVISER SKAL SIKRE, AT DE STUDERENDE HAR KENDSKAB TIL, SAMT, HVIS RELEVANT, LADE DE STUDERENDE ARBEJDE MED MELLEMLUNDERSØGELSESGANGENE. UNDERVISER SKAL M.A.O. BLOT HENVISE TIL DETTE. DER ER IKKE KRAV OM, AT DET SKAL LÆSES.

UDGIVER OG TITEL	BESKRIVELSE
*Danmarks Evalueringsinstitut og Børne- og Socialministeriet (2018) Findes på emu Dagtilbud .	Udvalgte materialer om de to temaer 'samspil og relationer' (hhv. 'Kort om' og 'I dybden med', speed drawing (film), dialogkort og materiale om inspiration til procesforløb) samt 'evaluerende pædagogisk praksis' ('Kort om', speed drawing (film), dialogkort og plakat).

FORSLAG TIL SUPPLERENDE LITTERATUR OG VIDEO

LITTERATUR, DER OMHANDLER ELEMENTER VED LÆREPLANEN			
UDGIVER OG TITEL	SIDEANTAL	BESKRIVELSE	PEJLEMÆRKER
Elverkilde, S. (2017). <i>Ledelse af kvalitet i pædagogisk praksis</i> (s. 57-75). Dafolo	18 sider	Kapitlet sætter fokus på synlig læring som platform til at synliggøre det pædagogiske fag som professionel praksis. Desuden sætter kapitlet fokus på arbejdet med læreplaner og læringsmål, udarbejdelsen af disse samt formålet hermed.	Faglig pædagogisk ledelse med fokus på at lede og udvikle pædagogisk praksis i dagtilbuddet ved at understøtte refleksioner og fagligt begrundede valg.
EVA (2017). <i>Organisering af et godt læringsmiljø i dagtilbud</i> . Findes på emu Dagtilbud .	Video, ca. 3 minutter.	Videoen på cirka 3 minutter giver en kort introduktion til samt et visuelt overblik over, hvilke elementer man skal være opmærksom på, når man skal skabe gode læringsmiljøer for børn i dagtilbud.	Forskellige elementer i et pædagogisk læringsmiljø og samspillet mellem dem.
EVA (2017). <i>Organisering af et godt læringsmiljø i dagtilbud – inspirationsmateriale</i> . Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling Findes på emu Dagtilbud .	6 sider	Få inspiration til, hvordan I som daglige ledere i et dagtilbud kan organisere de strukturer, I har indflydelse på. Materialet sætter spot på fem temaer, som er eksempler på strukturelle forhold, I kan overveje, når I skal organisere et godt og trygt læringsmiljø for børnene i jeres dagtilbud.	Forskellige elementer i et pædagogisk læringsmiljø og samspillet mellem dem. Faglig pædagogisk ledelse med fokus på at lede og udvikle pædagogisk praksis i dagtilbuddet ved at understøtte refleksioner og fagligt begrundede valg.

Hall, L. (2016). <i>Ledelse og læringsudbytte</i> (kapitel 3, 4 og 5). Samfundslitteratur	90 sider	Bogen sammenkæder børns læringsudbytte med konkrete ledelsestilgange og -handlinger i en dansk kontekst. Bogen har udgangspunkt i skoleområdet, men taler ind i ledelsesmæssige spørgsmål, der også er på spil på dagtilbudsområdet. De udvalgte kapitler sætter fokus på, hvilke ledelsesformer der anses for at være effektfulde i forhold til læring. Der gennemgås tre ledelsesformer: den instruerende ledelsesform, den transformative ledelsesform og den distributive ledelsesform.	Faglig pædagogisk ledelse med fokus på at lede og udvikle pædagogisk praksis i dagtilbuddet ved at understøtte refleksioner og fagligt begrundede valg. At alle børn er en del af læringsmiljøet uanset forudsætninger, herunder børn i udsatte positioner.
Kjær, B. (2010). <i>Inkluderende pædagogik – God praksis og gode praktikere</i> (s. 147-184). Akademisk Forlag	37 sider	Teksten supplerer den primære litteratur omkring den reflekterende praksis i arbejdet i og omkring dagtilbuddenes læringsmiljø. Teksten beskriver de forudsætninger, der ligger til grund for, at pædagoger kan blive gode praktikere i deres arbejde. I bogen arbejder forfatteren ud fra det standpunkt, at det er muligt at professionalisere noget af det, der ofte italesættes som værende personligt engagement, personlighed, osv. Teksten har fokus på rammesætningen af de reflekterende dialoger, der understøtter og er afgørende for at udvikle pædagogisk praksis i dagtilbuddene.	Processuelle forhold (kvalitet i interaktioner mellem børnene, mellem personale og barn/børn, forældre, dagens rytme mv.). Faglig pædagogisk ledelse med fokus på at lede og udvikle pædagogisk praksis i dagtilbuddet ved at understøtte refleksioner og fagligt begrundede valg.
Lekhal, R. m.fl. (2017). <i>Betydningen af kvalitet i</i>	26 sider	Bogen belyser betydningen af kvalitet i dagtilbud for børns udvikling. De udvalgte kapitler fokuserer dels på, hvordan børns udvikling forløber i	At alle børn er en del af læringsmiljøet uanset

<i>dagtilbud</i> (s. 25-50). Dafolo		perioden 0-5 år, dels opsummeres den viden, der findes på dagtilbudsområdet omkring kvalitetens betydning for børns udvikling og læring – det gælder både for børn generelt og også specifikt for børn i udsatte positioner. Teksten belyser således, hvilken viden der er relevant for at kunne lede og organisere gode læringsmiljøer i dagtilbud.	forudsætninger, herunder børn i udsatte positioner. Processuelle forhold (kvalitet i interaktioner mellem børnene, mellem personale og barn/børn, forældre, dagens rytme mv.).
Nottingham, J. & Nottingham, J. (2017). <i>Styrk den tidlige læring</i> (kapitel 1 og 7). Dafolo	37 sider	Teksten supplerer den primære litteratur om at arbejde med læringsmål og feedback i en bred læringsforståelse. Teksten sætter fokus på at udvikle børns tænkefærdigheder og dynamiske mindset. Forfatterne forklarer baggrunden for, hvorfor det er relevant at styrke netop disse områder, og de følger op med konkrete forslag til refleksion og aktiviteter. De udvalgte kapitler fokuserer på læringsmål og på, hvordan det i praksis er muligt at skabe de rette betingelser for tidlig læring, herunder at lære hvordan man lærer.	Evalueringskultur: En løbende og systematisk beskrivelse (fx foto, observationer mv.), vurdering og analyse af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Bred læringsforståelse, så børn støttes i at udvikle både sociale, personlige, kropslige og kognitive evner og færdigheder, herunder inden for og på tværs af de seks læreplanstemaer.

Københavns Professionshøjskole (2015). <i>Rutinepædagogik</i> Findes på emu Dagtilbud.	Video, ca. 13 min.	Videoen på cirka 13 minutter handler om at benytte de daglige rutiner aktivt i den pædagogiske praksis. Forsker Søren Smidt og praktiserende pædagoger fortæller i videoen, hvordan det gavner børnenes læring og fællesskab at hjælpe til med alt fra at rydde af bordet til at tage tøj på.	Faglig pædagogisk ledelse med fokus på at lede og udvikle pædagogisk praksis i dagtilbuddet ved at understøtte refleksioner og fagligt begrundede valg. Forskellige situationer og interaktioner: Leg, rutinesituationer, spontant opståede situationer, planlagte aktiviteter og forløb mv.
Københavns Professionshøjskole (2017). <i>Forældresamarbejde – at bygge bro mellem børns livsverdener</i> Findes på emu Dagtilbud.	Video, ca. 10 min.	Videoen på knap 10 minutter kan inspirere til, hvordan der kan skabes sammenhæng i børnenes liv. Videoen tager udgangspunkt i en hverdag i en vuggestue, hvor børnene udfolder deres kreativitet. Deres kreative produkter bliver pakket ned i en blå kuffert, som de får med hjem. Forældrene får stillet nogle opgaver – eksempelvis skal de sammen med deres børn rive avispapir i stykker. Det hele dokumenteres med tekst og billeder i en logbog for hvert barn, og på den måde skabes der forbindelse mellem institutionen og hjemmet.	Samarbejde: Tværfagligt samarbejde, inddragelse af lokalsamfundet og sammenhæng i børnenes liv. Forældresamarbejde om børns trivsel, udvikling, dannelse og læring.
Ringmose, C. (2015). Læring og læringsmiljøer i daginstitutioner. I: Cecchin, D. (red.), <i>Barndomspædagogik i dagtilbud</i> (s. 301-322). Akademisk Forlag	23 sider	Kapitlet supplerer den primære litteratur omkring organiseringen af kvalificerede pædagogiske kontekster, der fremmer udviklings- og læringsprocesser hos børn. Kapitlet giver både indblik i teoretiske og forskningsmæssige perspektiver på omgivelsernes betydning og på organisering af institutionsmiljøer af høj kvalitet.	Forskellige elementer i et pædagogisk læringsmiljø og samspillet mellem dem.

Mehlsen, C. (2016). <i>Legerig læring og lærerig leg</i>. EVA Bakspejlet. Findes på emu Dagtilbud.	16 sider	I artiklen er omdrejningspunktet leg og læring i dagtilbud. En bred forståelse af læringsbegrebet foldes ud, og det diskuteres, hvordan leg og læring kan få plads i dagtilbud med udgangspunkt i særligt de processuelle forhold.	Processuelle forhold (kvalitet i interaktioner mellem børnene, mellem personale og barn/børn, forældre, dagens rytme mv.). Forskellige situationer og interaktioner: Leg, rutinesituationer, spontant opståede situationer, planlagte aktiviteter og forløb mv.